DM MAGAZIN

A falat két oldalról kell bontani

Társadalmi ügyekben kockázat jósolni. A mi nemzedékünkbe beleivódott, hogy jövőre jobb lesz, mint tavaly volt, tíz év múlva, húsz év múlva pedig annyi minden másként lesz, hogy mai ésszel fölfogni se tudjuk. Változnak a körülményeink, és változnak az emberek is. Statisztikák özöne a bizonyíték rá, de sokszor a cáfolatot is statisztikák adják. Mert ha minden mindig úgy menne, ahogy elgondoltuk, ötven év múlva már olyan jók lennénk mi magunk is, hogy talpon mennénk a mennyországba. Ne jóslatnak vegyük tehát *dr. Szirtesi Zoltán*, dorozsmai orvos szavait, inkább jó erős bizakodásnak. Azt mondja, ha észre tudjuk venni a fejlődést, és nem hagyjuk megállni, a következő nemzedékváltásra megszűnik a cigánykérdés Kiskundorozsmán.

— *Nem lesznek cigányok?*

— Biztosan lesznek. Aki azon erőlködik, hogy ezt az etnikumot megszünteti, rossz úton jár.

— *Asszimilálódást szoktunk emlegetni.*

— Nem jó szó erre a folyamatra. Vegyük azt a tényt, hogy a cigány is magyar állampolgár, tehát választási joga, szabad akarata, hogy asszimilálódni akar, vagy megmaradni cigánynak.

— *A megmaradás nem a mostani állapot rögzítését jelenti?*

— Aki így értené, nagyon félreértené törekvéseinket. Mi integrálódásnak szeretjük mondani.

— *Ön cigány származású, és orvos. Asszimilálódott, vagy integrálódott?*

— Ha elfelejtettem volna, honnan jöttem, ha megtagadnám saját múltamat és minden ősömet, akkor is lehetnék orvos Dorozsmán. Sajnos, sokan vannak közöttünk, akik ezt az utat járják. Ahogy paraszti származását is letagadja sok értelmiségi. De orvos vagyok akkor is, ha nemcsak a bőröm színe árulkodik származásomról, hanem ápolom a szellemi rokonságot, őrzöm a nyelvünket, és mindent elkövetek fajtám fölemelkedéséért.

— *Ábrándnak tűnik, hogy egy generációváltás elég lesz.*

— Ha a folyamatot és a szándékot együtt látjuk, nem tűnik ábrándnak. Amikor a faluba jöttem tizenhárom évvel ezelőtt, még rongyos ruhában jártak, kukáztak és kéregettek az emberek. És putri volt. Most egyik sincsen.

— *Van helyette Búza utca.*

— Abban látom a nagy különbséget, hogy a Búza utcából van kiút. Most kell vigyáznunk, ki hová épül be. Eljár dolgozni, társakat keres. Ha a tengő-lengő lumpenek közé kerül, nincs ereje tovább lépni, ha rendes munkások közé, akkor őket igyekszik követni. A munkahely tud segíteni legtöbbet. Tudom, áldozatos dolog megtanítani arra, amit soha nem csinált, de százával sorolhatnám a példákat, hogy megéri. Hiú ember a cigány, itt lehetne legkönnyebben megfogni. Büszke tud lenni arra, hogy kiemelkedett. A becsületére is büszke, bár itt a mérce mindig ugyanaz, mint a többi embernél. A következménye is más, ha a becsületében érzi megsértve magát.

— *Hadd nézzem egy kicsit az iskola oldaláról is ugyanazt. Hányan érettségiztek a cigányiskola növendékei közül?*

— Eddig még egy se jutott el addig. A város tövében, a kulturális centrummal szinte egybenőve élt a dorozsmai cigányság, mégsem csak a várostól maradt el, hanem az ország többi cigányától is. Nagyobb tehát a hátrány, nehezebb behozni. Megszűnőben van a cigányiskola, talán ettől gyorsabb fölzárkózást várhatunk.

— *Bocsánat, éppen a cigányiskolától vártuk a gyorsabb fölzárkózást.*

— Két nagy érdeme van ennek az iskolának: hogy megalakult, és hogy megszűnt. Azt hiszem, késtünk a megszüntetéssel. Addig halaszthatatlan szükség volt rá, amíg rá kellett szorítani a szülőket, hogy iskolába járni muszáj. Szerencsésebbnek tartom a cigányóvodát, kicsi korban tud fölkészíteni, de jó lenne azt hinnünk, hogy az is csak ámeneti lesz. Amíg Búza utca van, addig cigányóvodára is szükség van.

— *Cigányóvónővel? Hiszen integrálódásról beszéltünk.*

— Kellene, de nincsen. Legalább egy olyan lány kellene oda, aki elvégezte a nyolc osztályt, és cigány. Segédóvónőnek, vagy ilyesminek. Tessék elképzelni, bemegy a gyerek az óvodába, ott az óvó néni, és nem értik egymás szavát. Ülj le, lányom! Nem érti. Gyere ide! Nem érti. Olyan erős gátlásokat építünk bele, amit csak sokára tud levetkőzni, ha egyáltalán le tudja, pedig jót akarunk. Tolmácsnak kellene a segéderő.

— *Föltehetem a kérdést? Miért nincsen cigány nyelvet beszélni tudó óvónő?*

— Néhány év alatt lehetne pótolni a hiányt. Ha nincsen, képezni kell. Itt jön a cigányságból kiemelkedő értelmiségi példája: legyen példakép, hogy legyen kit követni. Kimondhatatlanul haragszom a struccpolitikát folytató tanult cigányokra. Van cigány származású tanár: miért nem segít? Cigány származású színész: miért nem jön ide előadást tartani? Nagy az igyekezet a társadalomban, hogy segítsen, ők meg félrehúzódnak?

— *Látom a népművelők akaratát is.*

— Öröm hallani, hogy itt vagy ott cigányklub alakult. Nagy erő lehet benne. Jó lenne, ha egyik klub eljönne a másikhoz, keresik is már a kapcsolatot egymással. De gondoljuk meg azért, csak ez a megoldás a jó? Az, hogy jöjjön be a klubba, ha szórakozni akar? Ha művelődni akar? Menjen ki a klub is néha!

— *A Búza utcába? Nincs ott hely.*

— Én is kimegyek, leülök egy fatönkre, körülülnek, és beszélgetünk. Én orvos vagyok, nekem kötelességem orvosi dolgokról beszélni velük. De ha valaki elkezdené, énekelnének vele, és táncolnának is. Valahol el kellene indulni, hogy szórakozni nemcsak féldecis pohárral lehet. Én a politikai nevelést se hagynám ki.

— *Szemináriumra gondol?*

— Beszélgetésre. Tudomásul kell vennünk, hogy a legelmaradottabbaknak semmiféle ideológiájuk nincsen. Nem ismerik a történelmet. Az országét se, és a sajátjukat se. Rá kellene ébreszteni őket, hogy a kettő egy. Azt tudják, mit művelt velük a fasizmus, cigánydal őrzi az emlékét — „Elvitték a cigányokat, hogy megássák a sírjukat..." — de nem tudják, a jogaikból milyen lehetőségek fakadhatnak. Aki nem ismeri a történelmet, nem érzékelheti a fejlődést sem. Ha nincs támpontja, saját fölemelkedésében sem bízhat. Az önismeret, az öntudatra ébredés fontos láncszemei lehetnének ezek a beszélgetések.

— *Eddig egyszer se mondta, hogy gyűjtsünk ruhát, cipőt, takarót a szerencsétlen cigánygyerekeknek. Pedig az ilyen fölhívásokra mindig megindul a társadalom lelkiismerete, és elkezd adakozni.*

— Emberséget adjunk, ne levetett holmikat. Nagy akciók voltak, nem mentünk velük semmire, legföljebb követelőző lett, aki nem szeretett dolgozni. Van egy kínai közmondás, valahogy így szól: ha egy ember éhes, ne halat adj neki, hanem tanítsd meg halászni. Az elesett emberek segítségre szorulnak, mint a többi elesett, de a munkaképes korúakat ne adományokkal és ne gyámkodással akarjuk megsegíteni, tanítsuk meg dolgozni. Sokszor beszélek velük, hallom, büszkék arra, hogy hol dolgoznak. Abban segítsünk, hogy valóban büszkék lehessenek. A lazsálókra ne mondjuk, hogy ja, ez cigány, segítsük inkább olyan társak mellé akikkel nem lazsálhat együtt. Ők adhatnak legtöbbet az emberséghez. Van egy költőnk, szép reményekkel indult, ő írta le eddig legérthetőbben a lényeget: a falat két oldalról kell bontani. Erős még a fal az átlagember és az átlagcigány között. Azt már tudjuk, elég nagy a tapasztalatunk hozzá, hogy a cigányság a maga erejéből fölemelkedni nem tud, de meg kell tanulnunk a segítés módozatait, hogy a másik oldalról is bonthassák a falat. Itt van óriási szerepük a tanult cigányoknak.

— *Hóbortos a kérdés, de feleljen rá: lesz cigányság kétszáz év múlva?*

— Biztosan lesz. Őrzi majd nyelvét és kultúráját, másküllönben ugyanolyan lesz, mint a többi ember. Elindult egy tudatos folyamat a cigány nyelv megtisztítására és korszerűvé tételére. Körülbelül ott tartunk most, ahol Kazinczy volt nyelvújító szándékával. A beolvasztás nem lehet célja a mi társadalmunknak, hosszú ideje tapasztaljuk, nem is lehetséges. Dolgossá, műveltté tenni, csak ez lehet a célunk.

HORVÁTH DEZSŐ

Zelk Zoltán

Esik, esik*

Esik, esik, meg sem áll ma,
földig ér a felhők lába.
Nyakig sáros kicsi bokrok
összebújnak éjszakára.

Ha az ember most megállna,
ha egy napig mindig állna:
füle helyén lapu nőne,
zöld mohából a szakálla...

Zöld mohából a szakálla,
karja, lába sássá válna,
vízimadár, mindahánycsak
szárcsa, bíbic reászállna...

Szalad a réten Borbála,
sárba cuppant csókot lába,
a szoknyáját két kezével
térdig, térde fölé rántja.

Bárcsak a víz térdig állna,
úgy szaladna szép Borbála,
emelné is a szoknyáját
a hasára, derekára!

* A költő hátrahagyott verseiből

Szegedi műkereskedő New Yorkban

HENRI ROUSSEAU FESTMÉNYE

A század elejétől mindinkább rosszabbodó gazdasági körülmények és a művészeti kilátástalanság több helyi festőt és szobrászt késztettek arra, hogy Szegedet elhagyják, és külföldön próbáljanak érvényesülni. Fiatal, tehetséges művészeink figyelmét — mint szerte az országban, sőt határainkon túl is — ekkor Párizs, „a modern művészetek forrása" kötötte le, s vonzotta nagy erővel magához az újat keresőket. Városunkból az elsők között a száz évvel ezelőtt — 1883. október 22-én — született, zombori származású *Brummer József* (1883—1945) vette útját Párizs felé, aki végül is világszerte ismertté vált műkereskedő lett New Yorkban.

A délvidékről ifjan Szegedre került Brummer középiskoláit 1897-től az itteni fa- és fémipariskolában végezte. Tanárai javaslatára 1899-ben a budapesti iparművészeti iskola növendéke lett. Ennek elvégzése után Münchenben folytatta tanulmányait, 1904-ben pedig szegedi barátjával, *Cs. Joachim Ferenc* festőművésszel rövid időre Párizsba utazott. Brummer Józsefre — mint akkoriban oly sok szobrászra — *Rodin* új szellemű plasztikái gyakoroltak nagy hatást. A következő év, 1905 tavaszán, mindketten hazatértek, és Brummer ezután a nagybányai művésztelepre látogatott el, majd utána Budapesten, illetve Szegeden dolgozott. 1907-ben ismét, de ezúttal véglegesen elhagyva fiatalságának helyi színterét, Párizsban telepedett le.

A Délmagyarország 1910 őszén hosszú cikkben ír Brummer József addigi pályafutásáról. „*Szeged utcáin* — olvashatjuk többek között — *sokszor feltűnt Brummer József érdekes feje. Szüleinek a Tisza Lajos körúti lakásáról, vagy a Püspök téren levő lisztkereskedéséből indult el rendesen a rókusi népiskola felé, ahol műtermet rendezett be.*" Brummer modern szobrászati törekvéseit Szegeden nem értették meg. Az itteni közönség szeme és ízlése a századforduló akadémikus, eklektikus mejelenítésű, helyi köztéri szobraihoz volt szokva. Brummer Józsefet éppen ettől a konzervatív szemlélettől való menekülés, és nem utolsósorban — a már említett — francia nagy mester, Rodin plasztikai alkotásainak megismerése sarkallta Párizsba. Róla szóló első híreket a francia fővárosból Szegedre hazatérő Cs. Joachim hozta, aki szerint a mozgékony szellemű Brummer az elsők között ismerte fel azt a nagy hatóerőt, amelyet a japán fametszetek és a néger plasztikák a modern művészetre gyakoroltak.

A Párizsban kezdetben nyomorogva élő Brummer József arra az elhatározásra jutott, hogy szobrászthetségének kibontakozása érdekében előbb biztos egzisztenciát kell teremtenie. Ezért gondolt egy egzotikus tárgyakat árusító műkereskedés létesítésére, jól megérezve az ezek iránti érdeklődésben rejlő lehetőségeket. A szükséges alaptőkét a szegény fiatalember egy gazdag családtól kölcsönözte. Kis üzletét Brummer oly ügyesen vezette, hogy néhány év múlva megvagyonosodott, és a két öccsét is Párizsba hívta segítőtársul. Azután pompás műtermet rendezett be. 1910-ben a Délmagyarország szerkesztőségéhez intézett levelében kijelenti, hogy „*... mint szobrász, igazán most kezdi megtalálni önmagát, amióta 60 ezer frankot érez a zsebében*".

Brummer József Rodin tanítványa lett és szerepelt olykor szobraival a párizsi tárlatokon, mégis mint műkereskedő vált egyre ismertebbé, sőt később világviszonylatban is híressé. Kapcsolata a párizsi művészekkel nemzetközi méretűvé szélesült, midőn műkereskedését az első világháború után New Yorkba tette át. Itt jelentős kiállításokat rendezett — többek között — Maillolnak, Brancusinak és Matisse-nak, akiknek párizsi magánakadémiájába egykor ő is eljárt. A magyar művészek közül *Czóbel Béla* festményeit 1927-ben és 1936-ban szintén a New York-i Brummer Galéria tárta az amerikai közönség elé. Az 1945-ben New Yorkban elhunyt Brummer József valóban amerikai karriert futott be, mint műkereskedő.

Brummer József születésének centenáris emlékezete Budapesten egy szoborhoz, Szegeden pedig egy képhez kötődik. Az ő ajándékaként került a Szépművészeti Múzeumba *Desviau*-nak remek női portréja. A szegedi múzeumhoz 1911-ben *Munkácsy* „A főpap" című festményét juttatta el, melynek eredetisége nem teljesen bizonyos. Mindenesetre e kép is bizonyítja, hogy ifjúságának egykori városára, a Tisza partján fekvő Szegedre, a tőlünk messzire elkerült, New Yorkban rangos műkereskedővé lett Brummer József évek múltán is hálásan gondolt vissza.

SZELESI ZOLTÁN